

Az erdélyi magyar oktatási intézményhálózat (óvodai, elemi szint) tervezéséhez használható statisztikai információk¹

Népmozgalmi statisztikai adatok

Romániában – ellentétben Magyarországgal – az úgynevezett népmozgalmi adatgyűjtések esetén a demográfiai eseményekhez (pl. születés, halálozás, házasságkötés, a közelmúltig a költözés is ide tartozott) kapcsolódó nyomtatványokon regisztrálják az érintett személy, személyek önbevalláson alapuló nemzetiségét. A születések esetében természetesen a szülő, az elhalálozás esetében pedig a halálesetet bejelentő személy nyilatkozik.

Az oktatási rendszer szervezése szempontjából nyilván a születéskori regiszteradatok az érdekesek. A román születési regiszter alapja egy a kórházban kitöltésre kerülő nyomtatvány, amelyet a szülők töltenek ki egy nővérke segítségével, majd (jellemzően az apa) személyesen adnak le az anyakönyvi hivatalban. Ez a nyomtatvány tartalmaz adatot a gyermek és a szülők nemzetiségéről, illetve tartalmazza a szülők személyi igazolványban szereplő lakhelyét. (közigazgatási egység szintjén).

Ezen adatok később rögzítésre kerülnek és alapjául szolgálnak a Statisztikai Hivatal által szolgáltatott termékenységi statisztikákhoz.

Ebből a regiszter jellegű (vagyis teljes körű) adatbázisból tehát településsoros (pontosabban községsoros) adatok állnak rendelkezésre a magyar nemzetiségű gyermekekről, a legalább egy magyar nemzetiségű szülővel rendelkező gyermekekről, stb. Ezen etnikai bontású adatok azonban a sztenderd nyilvános publikációknak nem képezik részét, így csak külön megrendelésre adja ki azokat a Statisztikai Hivatal. A romániai magyar tudományos és államigazgatási elit sokáig nem is használta ezeket az adatokat, a 2002 évi népszámlálást követően került be egyáltalán létezésük is a szakmai közbeszédbe.

Korlátai:

- A szórványban az elmúlt években 'kiment a divatból' a gyermek születésekor magyarként való regisztrálás még 'tisztá' magyar szülők esetén is. Felmerül a gyanú, hogy ezek az adatok szórványban egyre kevésbé reálisak, hiszen sok esetben akár a születési statisztikákhoz viszonyítva akár másfélszer annyi gyermek magyar nemzetiségű csecsemő is megjelent a népszámlálási adatokban, (2002-es népszámlálás idején), mint ahányan valóban a születési statisztikákban megjelentek. (A jellemző a 10-20% körüli eltérés.)
- Sokszor 'megegyezéses' alapon történik – vegyes házasságok esetén például semmi garancia, hogy pl. az apa nemzetisége után magyarként regisztrált gyermek akár egy szót is megtanul magyarul.
- Települési szinten nem, csak közigazgatási szinten férhető hozzá.

Előnyei:

- Szórványterületen alsó becslésnek használható, feltehető, hogy ahány gyermek magyarként regisztrálásra kerül, legalább annyi magyar gyermekkel ténylegesen lehet számolni az oktatási rendszerben.
- Néhány megyében (például a magyar szempontból igen fontos Maros és Bihar megyékben is) a roma nemzetiség bejelölése érezhetően 'külső

---

¹ A szöveg a BGA ZRT – Nemzetpolitikai Kutatóintézet megbízására készült. Az eredeti szöveg 2012 decemberében született. Jelen frissített változat 2014 év januári állapotokat tükröz.

minősítés' alapján történik. Így ezekben a megyében a népmozgalmi statisztikai adat szinte egyedülként adatforrás arra vonatkozóan, hogy a romának minősített gyermekek aránya mekkora az egyes településeken.

Népszámlálási adatok

A népszámlálásokkor (legutóbbi a 2011-es adat) adatot gyűjtenek a lakosok etnikai, anyanyelvi hovatartozásáról. Ezen adatokból kimutatás készül településsorosan, etnikai bontás szerint. A 2011. évi népszámlálás előzetes községsoros adatai nemzetiségi bontásban ingyenesen elérhetőek.

2014 januárjáig még nem, de későbbiekben feltehetően elérhetőek lesznek településsorosan is az adatok, illetve kérhetőek lekérdezések különböző bontásokban is. (Településsoros adatok iskolai végzettség és nemzetiségi bontásban, vagy nemzetiség és életkor szerint stb. Az előző romániai népszámlálás esetén online módon is van lehetőség ilyen lekérdezésekre. <http://colectaredate.insse.ro/phc/public.do?siteLang=en>)

Az oktatási rendszer tervezése szempontjából nyilván a legfiatalabb korosztályok száma lehet érdekes településenként bontásban. (Hány x, y éves magyar gyermek van xy faluban.)

Hozzáférés: a nyilvános publikációknál mélyebb bontásban az adatok akár meg is vehetőek a Romániai Statisztikai Hivataltól (INS), azonban a legfrissebb, a 2011-es népszámlálási eredményeken nyugvó adatok – talán nem függetlenül a népszámlálási adatállománnyal kapcsolatos módszertani kihívásoktól – még jelenleg sem elérhetőek!

Annak tervezésére, hogy egy adott közösség hosszú távon elvileg képes lehet/lesz-e oktatási intézményt fenntartani az elmúlt évtizedben mégis leginkább a népszámlálási adatokból becsült adatbázisból szokás kiindulni. (átlagos évfolyamnagyság 0/5-évesek) – kohorsz-komponens előreszámítással – ld. Csata István – Kiss Tamás szerzőpáros középfokú oktatási régiós előreszámításai. A gyakorlati tapasztalatok alapján azonban úgy tűnik, hogy a szórványban a népszámlálási értékek inkább felső határértéknek használható. (Kivéve, ha komolyabb romaként regisztrált magyar nyelvű roma közösség él a településen.)

Korlátai:

- A népszámlálást több évvel követően áll csak rendelkezésre, tehát csak 1-2 évig használható, mert aztán olyan gyermekek mennek már óvodába, akik a népszámlálás idején még meg se születtek.
- A gyermekek esetén a szülők nyilatkoznak a gyermek helyett, s sokszor vegyes házasság esetén megegyezéssel alapon, ami a gyermek valós (a bementőnél kevésbé magyar) nyelvhasználatának és identitásának a kialakulásával változik. Főleg szórványban volt megfigyelhető a két népszámlálás közötti váratlan csökkenés kifejezetten a kisgyermekeknél.
- A népszámlálásokat elég erőteljes identitáskampányok kísérik, feltehető, hogy ilyenkor olyanok is magyarként kerülnek bediktálásra (például unoka nagymama által), akik már nem nagy eséllyel kerülnek a magyar oktatási rendszerbe.

Előnyei:

- A legnagyobb nyilvánosság által elérhető, a tudományos közösség által leginkább legitimnek számító adatforrás a népszámlálás, és az arra épülő számítások.

Oktatásstatisztikai adatgyűjtés (bemeneti)

Romániában az általános iskolai és középiskolai beiratkozási adatok nyilvánosak. A meghirdetett osztályok és helyek száma intézményenként és oktatási nyelvenként elérhető, hasonlóan a felvett diákok számához.

Ami – magyarországi szemmel – még meglepőbb, hogy középfokú intézményekbe felvett diákok neve és fontosabb adatai (hozott átlagosztályzatok, iskola, amelyből érkezett) kivétel nélkül elérhetőek mindenki számára az interneten. (<http://admitere.edu.ro>). Az alapfokú oktatás esetén is a legtöbb megyében (a megyei tanfelügyelőségek honlapján) nyilvánosságra hozzák az egyes intézményekbe, osztályokba felvett diákok névsorát.

Az osztályok meghirdetését előzetes igényfelmérés (gyermekösszeírás) előzi meg, ennek eredménye is nyilvános. A 2012/3-as beiratkozási évtől kezdve ráadásul az általános iskolákba történő beiratkozás négy(+egy) szakaszban történik, és rendelkezésre állnak, azon adatok is, hogy az egyes szakaszokban hányan iratkoztak be. Ennek azért van jelentősége, mert az első beiratkozási szakaszban – elvileg, néhány speciális intézmény kivételével – csak az iskola körzetéből iratkozhattak be gyermekek. Ez alapján szórványiskolák esetén az adatokból valamennyire becsülhető, hogy hány gyermek származik a településről, és hányat 'gyűjtene' be az iskolák máshonnan.

A középfokra történő beiratkozás két körben történik, egy teljesen automatizált számítógépes algoritmus alapján. A második körben azokat a diákokat helyezik el (általában a teljes diáklétszám néhány százaléka csupán), akiket az első körben nem tudtak beiskolázni, új osztály indítására ilyenkor már nem kerül sor.

Korlátai:

- A beiratkozott gyermek száma nem egyezik meg teljesen a tényleges majd az adott iskolába/osztályba járó gyermekekkel (ez nem romániai sajátosság). Szeptemberben is 'előkerülnek' elsősök, illetve néhány beiratkozott gyermek nyomtalanul eltűnik szeptemberre, például mert a szülők kivándorolnak.
- A középfokú beiratkozások kapcsán néhány osztály – amelyekbe nagyon kevesen jelentkeztek – végül nem kerül beindításra, ez azonban már nem derül ki a nyilvános felvételi adatokból.
- Van néhány speciális iskolatípus, ahova már bejutási szabályok vonatkoznak (pl. katonai középiskolák, sérült gyermekek speciális iskolája), és amelyek adatai nem érhetőek el.
- Az előzetes igényfelmérés adatai nagyon izgalmasak lennének számunkra, hiszen elvileg mutathatnák, hogy hány a szülők által előzetesen magyar osztályba küldendőnek nyilvánított gyermek kerül aztán váratlanul mégis román tannyelvűre, azonban ennek az előzetes igényfelmérésnek a módszertana nem egységes, az adatok nem igazán megbízhatóak.

Előnye:

- A fenti adatok nagy előnye a teljes nyilvánosságon túl, hogy középfokú beiskolázási adatok esetén az általános iskolai kimeneti adatok is elérhetőek, így iskolai mobilitási utak vázolhatóak fel (különös tekintettel a tannyelvváltó diákokra.)

Oktatásigazgatási adatbázis (BDNE)

Az adatgyűjtés módja:

Az első osztályba történő tényleges (nem előzetes) sikeres beiratkozáskor, a tanév kezdetekor minden egyes tanuló esetén a szülőnek ki kell töltenie egy adatlapot, amely – az oktatási nyelvtől függetlenül – tartalmaz a gyermek nemzetiségére vonatkozó adatokat is. Ezekből elvileg kiderül, hogy egy adott intézményben pl. hány magyar elsős választotta a román tagozatot, stb.

Ez az adat – elvileg – bekerül a romániai BDNE (Baza de Date Națională a Educației) oktatásigazgatási adatbázisba. Erről a SIVECO által fejlesztett alkalmazásról szükséges kicsit részletesebben írni.

2006/7-ben állt fel Romániában ez az egységes, országos digitálisan működő alkalmazás, amelynek lényege, hogy az országban működő oktatási intézmények (ideértve az óvodákat is) erre a kijelölt pedagógusai, – a megyei tanfelügyelőségek segítségével – ezen a rendszeren keresztül szolgáltatassanak adatot az oktatásigazgatás és finanszírozás részére.

Ebben a rendszerben megtalálhatók az oktatási intézmények adatai, az oktatási személyzet teljes körű adatai, az egyes osztályok adatai, sőt a diákok személyi szintű adatbázisa is. A személyi szintű adatbázis tartalmazza, több más adat – név, személyi szám, születési dátum, származási ország, stb. – mellett a diák nemzetiségét is. Ez utóbbi adat forrása a fent említett szülői nyilatkozat.

Az adatkezelő rendszer az adatszolgáltatók részéről elvileg ügyfélbarát, ugyanis nem kell tanévenként újra bevinni az adatokat, csupán a módosulásokat szükséges átvezetni. (Például a rendszer évről évre 'továbblépteti' az osztályokat és a diákokat, feltételezi, hogy ez előző évben az intézményben tanító pedagógus most is ott tanít, stb.)

Ezen bevitt összetett adatrendszerből aztán elvileg különböző szinteken, különböző mélységű és részletezettségű adatok kérhetőek le. (Természetesen ezen adatkérések különböző szintű jogosultságokhoz vannak kötve.) Az adatok célja nem csupán, sőt elsősorban nem statisztikai jellegű, hanem oktatásirányítású és finanszírozási célú: a rendszerbe táplált adatok alapján történik az egyes oktatási intézmények központi finanszírozása. Ez utóbbi finanszírozásához természetesen szükség van az intézményi adatokon felül a tanszemélyzet pontos és naprakész adataira, az osztályok számára, illetve az osztályokban tanuló diákok számára, a tannyelvre, összesített diáklétszám adataira és sok egyébire, hiszen mindezek szerepet játszanak abban, hogy az adott intézménynek mekkora finanszírozás jár, hány és milyen jellegű státuszokra jogosult, stb.

Viszont vannak a rendszerben nagy számban olyan adatok, amelyek léte nem előfeltétele sem az iskolai finanszírozásnak, sem valamiféle nyilvános statisztikai adatközlésnek. Alapvetően a személyi szintű diákadatbázis felépítése és karbantartása ebbe a 'nem feltétlenül szükséges' kategóriába tartozik. Mivel az a személyi szintű adatbázis tartalmazza a legtöbb rekordot, ennek bevitele és utólagos karbantartása igen nagy munkát jelent. Ez a munkaterhelés annak fényében is problémás, hogy a rendszer 'kötelező' részeinek fenntartása is igen sok munkát jelent, elsősorban a Romániában permanens módon változó oktatási szabályozás miatt.

A fentiek hatására, míg a rendszerben országosan megtalálhatóak az osztályszintű és a tannyelvenként összesített diáklétszám-adatok, addig gyakorlatilag a megyei tanfelügyelőségeken múlik, hogy a diákok személyi adatbázisának feltöltése és utólagos folyamatos frissítése megtörténik-e. Vannak olyan megyék (pl. Szeben), ahol ez megtörténik, vannak olyan megyék, ahol eredetileg bevitték a rendszerbe a személyi szintű adatokat, de utána a frissítés nem történt meg (pl. Kolozs), míg másutt teljesen hiányoznak ezek az adatok.

A BDNE rendszere ráadásul nem tudja kellő sebességgel lekövetni a román oktatási rendszert állandóan jellemző változásokat. (pl. 2012-ben bevezettek az előkészítő osztályokat, új elnevezést kaptak az iskolatípusok, 2014 őszétől alapvetően megváltoznak a középfokú szakoktatás belső arányai, stb.) Ebből következik, hogy igen sok iskola rosszul, hiányosan töltötte fel a legalapvetőbb adatokat is a rendszerbe, és az oktatásigazgatás is csak részben tud ezekre az adatokra támaszkodni, így jellemző, hogy olyan adatokat is párhuzamosan Excel táblákban is bekér a minisztérium és a tanfelügyelőségek, amelyeknek elvileg rendelkezésre kell állniuk a BDNE adatbázisban.

Hozzáférés: a román oktatási minisztérium adata, nem nyilvános

Korlátai:

- Utólagos adat, már az adott fokozaton a beiratkozást nem lehet befolyásolni, arra jó, hogy rámutasson, területileg hol vannak gyenge pontok a magyar oktatási rendszerben, illetve, hogy melyik intézményben érdemes esetleges tannyelv-visszaváltási propagandát folytatni (magyar óvodából román elemibe, stb.)
- Változó, a személyi szintű adatok esetén kifejezetten gyenge az adatok minősége. Ha a megyei tanfelügyelőség nem figyel erre az adatszolgáltatásra, sokan hajlamosak elhanyagolni a nyomtatványok korrekt rögzítését (pl. még ha fel is töltik a diákok személyi szintű adatbázisát román elemiben az adatbázis feltöltésekor nem lapozzák végig az összes beiratkozási lapot, hanem beírják, hogy mindenki román, stb.)
- Finanszírozási okokból 'túlkönyvelés' előfordul – általában középfokú, de sok esetben alapfokú intézmények esetén fordul elő, hogy a rendszerben benn tartanak olyan diákokat is, akik a valóságban már nem látogatják az oktatási intézményt. (lemorzsolódtak, külföldre vándoroltak, stb.)

Kisebbségi oktatásigazgatási adatbázis

A román Oktatási Minisztérium kisebbségi oktatásért felelős részlege (Kisebbségi Oktatásért Felelős Főosztály) minden ősszel, már a tanévkezdés után, a megyei tanfelügyelőségeken keresztül hivatalos úton, Excel táblázatos formában, adatbázisként bekéri a kisebbségi tannyelvű oktatásra vonatkozó legfontosabb adatokat.

Ezek a táblázatok oktatási szintenként, ezen belül oktatási helyszínenként és évfolyamonként tartalmazzák a működő osztályok/csoportok, diákok szakképzett és szakképzetlen pedagógusok számát, illetve megyei szinten összesítve a fakultatív magyar oktatásban rész vevők létszámát.

Hozzáférés: a román oktatási minisztérium adata, nem nyilvános

Korlátai:

- Mivel az iskolák és a tanfelügyelőségek szempontjából ez egy 'sokadik' statisztika, és az itt megadott adatoknak közvetlen költségvetési vonzata nincs, így az adatokra különösebb figyelem nem hárul: azok nem kerülnek összevetésre az előző tanév adataival, több esetben kimaradnak teljes intézmények (!), stb.
- Mivel az óvodai adatszolgáltatás csoportszinten történik, azokon a településeken (és ez a szórványtelepülések többségét jelenti), ahol életkorilag egyes magyar csoportok működnek, nem lehet az adatbázisból arra következtetni, hogy az egyes óvodáskorú évfolyamok nagysága mekkora.

- Az adatbázis nem teljesen egységes: Noha elvileg minden esetben oktatási helyszínenként és nem intézményenként kellene tartalmazza az adatokat, a valóságban több helyütt intézményszintű adatszolgáltatás történik (pl. a csernakeresztúri elemi a dévai Téglás Gábor líceumnál van elszámolva; másutt a ténylegesen egy beosztott faluban működő kisiskola helyszínként a községközpont van feltüntetve, stb).
- Az adatbázis a többségi nyelvű oktatásról semmilyen nem tartalmaz adatokat.

Előnyei: Összességében a magyar tannyelvű oktatási rendszerről ez az adatrendszer adja a legrészletesebb, legpontosabb képet, így oktatási hálózatok tervezésére ez a leginkább alkalmas rendszer.

Oktatási-nevelési támogatásban részesültek adatbázisa

Az oktatási-nevelési támogatások igénylőlapjaiból összeállított adatbázis, 2011-ig (értelemszerűen) csak az elemistákat és idősebbeket tartalmazza, azóta kiterjesztették az óvodásokra is a juttatást, így velük is kellett hogy bővüljön.

Hozzáférés: Iskola Alapítvány (2011-ig), azóta BGA Zrt. Az Iskola alapítvány évente kötetekben közölte a községsoros adatokat, az egyes községeken belül (konkrét szám nélkül) megjelölve azt is, hogy a községen belül mely településről érkeztek be sikeres pályázatok. Ismereteink szerint, amióta a BGA átvette az adatbázist, az nem hozzáférhető, sem adatbázis szinten, sem az eredmények településsoros publikálására nem kerül sor.

Korlátai:

- utólagos adat
- csak (jellemzően) a magyar nyelven tanulókról nyújt adatot, a román oktatási rendszerbe került gyermekekről nem
- vannak (voltak) kakukktujások, a 'fakultatív' nemzetiségi oktatásban (a Csángóföldtől eltekintve főleg Temes és Maramaros megyékre jellemző) részt vevők is igényelheték a támogatást – ez ezekben a megyékben kritikusan torzítja/torzította az adatokat, ez elemzések esetén ennek kiszűrése mindig szükséges.
- Bár az adatbázisban három címadat is szerepel (szülő hivatalos címe, szülő értesítési címe, oktatási intézmény címe) adatbázisból pont az nem derül ki, hogy hol (melyik településen van) a gyermek tényleges tartózkodási helye, illetve, hogy hol tanul az illető. (Ugyanis az oktatási intézmény címe a tagiskolai rendszer miatt igen sok esetben eltér a tényleges oktatási helyszíntől, illetve nem egyértelmű, hogy ide a jogi személyiségű iskola vagy a tagiskola címe került rögzítésre. Stb.) Ezek a 'kis' bizonytalanságok pont nagyon megnehezítik az adatbázis oktatástervezési használatát.

Magyar szereplők által készített önkéntes nemzetiségi oktatási adatbázisok

Különbféle magyarországi és határon túli magyar szereplők (Márton Áron kollégium A 'Kárpát-medence magyar oktatási és tudományos intézményeinek adatbázisa'², RMDSZ oktatási főosztály³, RMPSZ⁴) próbálkoztak és próbálkoznak párhuzamos, a magyar oktatási

² <http://archivum.martonaron.hu/index.php?dat=142>

³ <http://archivum.rmdsz.ro/oktatas/>

intézményekre, vagy ezek egy jól elhatárolható részére (pl. szórványkollégiumok) kiterjedő oktatási adatbázist készíteni. Ezekbe az adatbázisokba a rendszerbe tartozó intézményeknek – azok magyar pedagógusainak - kellene magukról adatot szolgáltatni.

Korlátai:

- anyagi és törvényi ösztönzők híján az oktatási intézmények tartós együttműködése nem kényszeríthető ki – az adatbázisok töredékesek maradnak és elavulnak, egységes korrekt módszertan híján az adatok minősége nem megfelelő
- utólagos adat

Lokális nemzetiségi összeírások, regiszterek

A helyi értelmiség, oktatási káderek több helyütt végeztek kistérségi területi 'összeírást', amelyben egy településen régióban (többnyire magyar oktatásban dolgozó káderek, lelkesek, stb.) 'összeírtak' minden potenciális jövőbeli magyar iskolást, óvodást. (1999-es észak-mezőségi összeírás a Kallósék által; Máramaros megyei kataszter – Iskoláinkért, Gyermekeinkért Alapítvány, Temes megyei összeírások, stb.) Ezek az összeírások különféle minőséggel zajlottak, de jellemzően rurális közegben, ahol 'mindenki ismer mindenkit'.

Korlátai:

- vegyes minőség
- költséges
- nem fenntartható, inkább egyedi lépésekhez kapcsolódik (új iskola indítása, stb.)

Egyházi keresztelési statisztikák

Az egyházi anyakönyvek elvileg adatforrást jelenthetnének, mivel a felekezet és az etnikum erős összefüggést mutat. Az anyakönyvek ilyen célú hasznosításáról nincsenek információk, de ezek alkalmazása mindenképpen előzetes módszertani vizsgálatokat igényel. (A magyar egyházakban kereszteltek között milyen arányban vannak nem magyar anyanyelvűek, a magyar anyanyelvűek között mekkora azok aránya, akiket nem kereszteltek meg egyik történelmi magyar egyházban sem, a temesvári háromnyelvű katolikus egyházmegye problémája, stb.)

---

⁴ <http://www.rmpsz.ro/web/index.php/szovetsegunkrol/oktatasi-intezmenyek>